

QURAN CÜZLƏRİNİN NADİR ƏLYAZMA NÜSXƏLƏRİ

Nailə SÜLEYMANOVA,

AMEA-nın M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,
ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
dr_naile@yahoo.com

XANLAROVA SƏADIYYƏ,

AMEA-nın M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,
Fondların elmi uçotu və mühafizəsi şöbəsinin müdiri
ehmedova3@mail.ru

Xülasə. AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun zəngin əlyazmalar xəzinəsində müxtəlif məzmunlu əsərlər ilə yanaşı, dinimizin müqəddəs kitabının ayrı-ayrı cüzlər halında nəfis tərtibatlı nadir nüsxələri də mühafizə edilir. Bu cüzlər Azərbaycanın məşhur tarixi şəxsiyyətləri tərəfindən nəslinə vəqf edilməsi üçün sifarişlə hazırlanmışdır. Məqalədə biz bu cüzlər haqqında ilk dəfə olaraq tam, dolğun və əhatəli məlumatlar verməklə yanaşı, onların elmi-paleoqrafik təsvirini də təqdim etmişik.

AÇAR SÖZLƏR: Quran, vəqf, nüsxə, əlyazma.

Наиля Сулейманова, Ханларова Саадия РЕДКИЕ РУКОПИСНЫЕ КОПИИ КОРАНА

Резюме. Помимо произведений различного содержания, в богатой рукописной сокровищнице Института рукописей имени Физули НАНА в отдельных экземплярах хранятся редкие экземпляры священной книги нашей религии. Эти рукописи переписаны по заказу известных исторических деятелей Азербайджана для передачи их потомкам. В копиях есть вакфные записи об этом. В статье также мы впервые даем полные и исчерпывающие сведения об этих объектах, а также их научно-палеографическое описание.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Коран, вакф, копия, рукопись.

Naila Suleymanova, Khanlarova Saadiyya
RARE MANUSCRIPT COPIES OF THE QURAN

***Summary.** In addition to works of various contents, rare copies of the holy book of our religion are kept in separate copies in the rich manuscript treasury of the Institute of Manuscripts named after Fuzuli of ANAS. These manuscripts were rewritten by order of well-known historical figures of Azerbaijan to be passed on to their descendants. The copies contain waqf records about this. In the article, we also provide for the first time complete and comprehensive information about these objects, as well as their scientific and paleographic description.*

KEYWORDS: *Quran, waqf, copy, manuscript.*

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun zəngin əlyazmalar xəzinəsində saxlanılan və hər biri tam 30 cüz olmaqla üç komplekt Quran cüzü bu günə qədər ayrı-ayrılıqda müxtəlif tərtibatlı taxtadan hazırlanmış xüsusi qapaqlı qutularda mühafizə edilmişdir.

Birinci qutudakı Qurani-Kərim cüzləri nəfis nəsx xətti ilə Şərq istehsalı olan noxudu rəngli ahərlənmiş kağızda yazılmışdır. Mətn ikili qırmızı və qızılı rəngli çərçivəyə alınmışdır. Hər cüzün ilk səhifəsində surənin adı qızılı, qırmızı və mavi rənglərlə təzhiblənərək qırmızı rəngli mürəkkəblə qeyd olunmuşdur. Cüz sözü və nömrəsi haşiyələrdə mavi, qızılı və qırmızı rəngdə gül motivi ilə təzhiblənərək yazılmışdır. Nəfis tərtibatlı əlyazmanın sətirləri qızılı mürəkkəblə xətlər çəkilərək ayrılmışdır. Sətirlərin içi isə qızılı mürəkkəblə doldurulmuşdur. Hər cüzdə fars dilində yazılmış vəqf qeydi vardır. Qeyddə göstərilmişdir ki, “əl-Hac Hacı Məhəmməd vəli bəy mərhum yüzbaşı Məhəmmədəli bəy oğlu Allahın kəlamı olan cüzləri səhih şəriət qaydalarına əsasən satılmamaq, bağışlanmamaq və rehin verilməmək şərti ilə mərhum Hacı Kərim oğullarına nəsil-dən-nəslə verilməsi üçün vəqf etmişdir ki, oxunulan cüzlərin savabı valideynlərinə çatsın”. Vəqf tarixi olaraq isə hicri 1295-ci il (m.1878) yazılmışdır. Hər cüzün sonunda köçürülmə tarixi hicri 1233-cü il (m.1819) kimi qeyd olunmuşdur. Katib isə Məşədi İbrahim Sərabidir. Katibin nisbəsinə əsasən, əlyazmanın Sərab şəhərində köçürüldüyü ehtimal edilir. 30-cu cüzün sonunda isə qırmızı mürəkkəblə xətm duası yazılmışdır. Ölçüsü: 17,5x25 sm-dir. Cildi açıq qəhvəyi rəngli dəri olub, üzərinə salbəqli şəmsə basılmışdır.

İkinci qutuda mühafizə edilən Qurani-Kərimin otuz cüzünün nüsxələri nəfis nəsx xətti ilə Şərq istehsalı olan noxudu rəngli ahərlənmiş kağızda yazılmışdır. Mətn ikili qızılı rəngli çərçivəyə alınmışdır. Gözəl tərtibatlı əlyazmanın sətirləri qızılı mürəkkəblə xətlər çəkilərək ayrılmışdır. Sətirlərə qızılı rənglə doldurulmuşdur. Surələrin adı və ayələrin sayı qızılı, qırmızı və qara rənglərlə təzhiblənərək yazılmışdır. İlk cüzün əvvəlində surələrin adlarından ibarət fehrist tərtib edilmişdir. Fehrist qızılı, göy və qırmızı rənglərlə nəbati motivlərlə təzhiblənərək çərçivəyə alınmış və surələrin adı qırmızı rəngli mürəkkəblə qeyd olunmuşdur. Cüz və hizb nömrələri haşiyələrdə mavi, qırmızı və qızılı rənglə təzhiblənmişdir. Cüzlərin dərkənarında, hər surənin başlanğıcında fars dilində qara rəngli mürəkkəblə, şikəstə xətti ilə surə haqqında qısa məlumat yazılmışdır. Həmçinin dərkənarlarda müzəhhibin adı (Əbulqasım əl-Musəviyyi) göy rənglə boyanmış dairədə yazılmışdır. Hər cüzdə fars dilində yazılmış

vəqf qeydi vardır. Qeydə görə, Mehdi bin Məhəmməd Bədkubə Hacı Süleyman Bədkubə oğlu Quran cüzlərini şəriət qaydalarına əsasən satılmamaq, bağışlanmamaq və rehin verilməmək şərti ilə nəslinə 14 məsuma oxunulması üçün 1295-ci ildə (m.1878) vəqf etmişdir. Hər cüzün sonunda qızılı rənglə təzhiblənən və göy rəngə boyanan salbəqli şəmsədə qızılı rəngli mürəkkəblə xətm duası yazılmışdır.

Əlyazmanın qutusunun üstü müxtəlif rəngli gül motivləri ilə boyadılmışdır. İç tərəfdən qutunun qapağına isə böyük ustalıqla çəkilmiş pələng rəsmlərindən ibarət parça yapışdırılmışdır. Cüzlər əl-Hac Hacı Mahmud Hacı Məhəmməd Saduq əl-Əmircani tərəfindən sifariş edilmiş və 1228-ci ildə (m.1813) xəttat Məhəmməd əl-Musəvi əl-Əmircani tərəfindən köçürülmüşdür. Bu barədə qeyd sonuncu cüzdə yazılmışdır. Cüzlərin cildi qara rəngli dəri olub, üzərinə qızılı rəngli salbəkli şəmsə basılmış, cildlərini qorumaq üçün üzərinə boz rəngli parça çəkilmişdir. Ölçüsü 16x26 sm olan cüzlərin sifarişçinin və katibin nisbəsindən Bakıda hazırlandığı aydındır.

Sonuncu qutuda mühafizə edilən Qurani-Kərim 30 tam cüz olaraq, nəfis nəsx xətti ilə Şərq istehsalı olan noxudu rəngli ahərlənmiş kağıza köçürülmüşdür. Mətn ikili qızılı və qırmızı rəngli xətlərlə çərçivəyə alınmışdır. Hər cüzün ilk səhifəsində surənin adı və ayələrin sayı qızılı, qırmızı və qara rənglərlə təzhiblənərək qırmızı rəngli mürəkkəblə qeyd olunmuşdur. Cüz sözü və nömrəsi haşiyələrdə mavi, qızılı və qırmızı rənglərlə təzhiblənən cüz gülündə yazılmışdır. Nəfis tərtibatlı əlyazmanın sətirləri qızılı mürəkkəblə xətlər çəkilərək ayrılmışdır. Sətirlərin içi isə qızılı mürəkkəblə doldurulmuşdur. Cüz gülü qızılı rənglə təzhiblənmişdir. Bu nüsxələrdə hər səhifənin sonunda “Ona təmiz olanlardan başqaları toxuna bilməz!” (“Vaqiə”, 79) və “Heç şübhə yox ki, Quran aləmlərin Rəbbi tərəfindən nazil olmuşdur” (“Şuəra”, 192) ayələri yazılmışdır. Bu ayələr təzhiblənərək qırmızı rəngli mürəkkəblə yazılmışdır. Hər cüzün əvvəlində fars dilində şikəstə xətti ilə yazılmış vəqf qeydi vardır. Qeydə görə, Bakının hakimi Hüseyinqulu xan Əliqulu bəy oğlu Quran cüzlərinin şəriət qaydalarına əsasən satılmamaq, bağışlanmamaq və rehin verilməmək şərti ilə Rəsul Abdullah oğlu Bədikubə oğluna hicri 1210-cu ildə (m.1795) vəqf etmişdir. 30-cu cüzün sonunda isə qızılı, qırmızı və göy rənglərlə gül motivləri ilə təzhiblənən vərəqlərdə qara rəngli mürəkkəblə xətm duası yazılmışdır. Ölçüsü 16x24 sm olan cüzlər Azərbaycanda, Bakıda hazırlanmışdır.

Cüzlərin cildi üzərinə müxtəlif rəngli güllərlə təzhiblənən salbəqli şəmsə olan albalı rəngli kağız yapışdırılmışdır. Cüzlərin cildlərini qorumaq üçün boz rəngli parça çəkilmişdir.

Beləliklə, tədqiqata cəlb etdiyimiz nadir Qurani-Kərim cüzləri mədəni irsimizin gözəl nümunələrindən hesab edilə bilər. Cüzlər Azərbaycanın XIX əsr kitab mədəniyyəti haqqında dolğun təsəvvür yaradır. İstər bədii tərtibatı ilə, istərsə də xəttatlıq nümunəsi kimi bu cüzlər Azərbaycanın həm mənəvi, həm də maddi inciləridir.